

בת-ארכובית משונשנת. צמח בתי-גידול לחים (ספטמבר (2023)

ערגה אלוני

תקציר: בת-ארכובית משונשנת *Pericaria decipiens* ממשפחת הארכובתיים, (שמה הקודם **ארכובית משונשנת**) היא עשבוני ר"ש הנפוץ במקומות לחים. לצמח עלים פשוטים, מסורגים, דמויי אזמל המתפתחים במפרק הגבעול, מוגנים ע"י שופרית. הפרחים דו-מיניים, מרוכזים בתפרחת שיבולת. לפרח 4-5 עלי כותרת 4-8 אבקנים, שחלה עילית ועמוד עלי מפוצל ל. הפרי אגוזית. הצמח מתרבה מינית וגם וגטטיבית.

=====

בת-ארכובית משונשנת *Pericaria decipiens* (R.Br.) K.L. Wilson, הנכללת במשפחת הארכובתיים (שמה הקודם *Polygonum persicaria*) היא צמח עשבוני רב-שנתי נפוץ, גובהו 60 ס"מ עד 120 מ'. גבעולי הצמח זקופים או רפויים, מחולקים לפרקים. המפרקים מורחבים ובולטים, בכל מפרק מצויים 2 עלי לואי קרומיים שהתאחו המכונית שופר, המקיפים את המפרק (זוהרי 1987). לשופר יש ריסים ארוכים והוא נראה במפרק. העלים פשוטים דמויי אזמל מסורגים על הגבעול. הפטוטרת קצרה ודקה, אורכה כ-1.5 ס"מ. הטרף אורכו 6-15 ס"מ (Zohary 1966) איננו דביק, שפתו משונשנת, (בעלת שיניים זעירות הנראות בהגדלה). צידו התחתון לאורך העורק הראשי שעיר (פינברון דותן, דנין 1991). רוחב ואורך עלי הצמח אינו אחיד: עלי הקיץ צרים וארוכים דמויי סרגל, עלי החורף מורחבים.

בת- ארכובית משונשנת *Pericaria decipiens* (R.Br.) K.L. Wilson, מימין, גבעול נושא עלים פשוטים מסורגים. באמצע, השופר במפרק שמתפתח ע"י אחוי 2 עלי לואי. משמאל, השפה משונשנת (יש להגדיל תמונה). צילמה ערנה אלוני ©

הפרחים דו-מיניים, מסודרים בתפרחת דמוית שיבולת בחלקו העליון של הגבעול, בקצות הענפים. התפרחת באורך כ-8 ס"מ, מוגנת בצעירותה ע"י השופרית, נושאת 70-100 פרחים צפופים וקטנים. גודל הפרח 3-4 מ"מ, נושא על עוקץ קצר, צבעו לבן ורוד. הפרחים לא מבשילים יחד בסדר קבוע מלמעלה כלפי מטה. כל פרח מתבגר בזמנו. העטיף פשוט בן 4-5 אונות כותרת מעוגלות ועדינות מאוחות בסמוך לבסיס, מתפשקת וחושפות 4-8 אבקנים באורך הכותרת שלהם זירים לבנים ומאבקים קטנים. מספר האבקנים בפרחים אינו אחיד: בין הפרחים נספרו כאלה עם 8 אבקנים ואחרים עם 4-5 בלבד. השחלה עילית מכילה ביצית אחת, עמוד העלי מפוצל ל-2 אורכו 2-3 מ"מ. האבקת הפרחים נעשית ע"י חרקים: דבורים, זבובים, צרעות, וחיפושיות קטנות, הבאים לאסוף צוף שהופרש בבסיס עלי העטיף. הפרי אגוזית בעלת 3 מקצועות שנשמר בעטיף. הצמח מתרבה מינית מזרעים וגם וגטטיבית מחלקי ענפים. קטעי גבעול שניתקו מהצמח, משתרשים בקלות. השורשים מתפתחים במפרקים ונאחזים בקרקע. בעת שיטפונות חורף, חלקים וגטטיביים נסחפים במי נהרות ומתבססים בשולי גדותיהם. בארץ הצמח פורח תקופה ארוכה, ממרץ עד נובמבר.

בת- ארכובית משונשנת *Pericaria decipiens* (R.Br.) K.L. Wilson מימין, גבעול נושא תפרחות שהן שיבולת. באמצע, צמח בשיא פריחה. משמאל, שיבולת נושאת פרחים אחדים ובלטים אברי המין. צילמה ערגה אלוני ©

מיני **ארכובית** בעבר, נכללו כולם בסוג *Polygonum*. כיום לאחר שינויים הם מחולקים לשתי קבוצות: 5 מינים רב-שנתיים הגדלים באזורים לחים, בעלי פרחים ערוכים בתפרחת דמוית שיבולת צפופה, הועברו לסוג *Persicaria*. הנותרים שלהם פרחים בודדים או בקבוצות בחיק עלים ממשיכם להשתייך לסוג *Polygonum*. כל הסוג בעברית ממשיך להיקרא "ארכובית". **ארכובית משונשנת** הפכה ל**בת-ארכובית משונשנת**.

בית גידול של הצמח הן קרקעות לחות, או מוצפות זמנית במים, עשירות בחומר אורגני, או קרקעות כבול חומציות. הצמח אינו אוהב קרקעות המכילות סידן. גדל בצידי דרכים, על גדות נהרות ובקרקע מוצפת זמנית. **בת- ארכובית משונשנת** גדלה בגולן, גליל עליון ותחתון, בעמק ירדן עליון, בעמקים, כרמל, הרי שומרון, שרון, שפלה, ובבקעת הירדן. תפוצתו העולמית רחבה בדומה לצמחי-מים אחרים. הצמח מצוי בדרום אירופה ומערבה, אסיה, מזרח ומערב ים-תיכון, אפריקה. דרום חצי האי ערב, א"י, לבנון, סוריה, טורקיה, קווקז, חצי האי ההודי, אוסטרליה וניוזילנד (Kew)

הסוג **ארכובית** מוכר ברפואה המסורתית ומינוי משמשים למרפא. במצרים העתיקה השתמשו באבקה שהוכנה מגריסת חלקי צמח יבשים כנגד הכשות נחשים. דיאוסקורידס הרופא היווני שחי מהמאה הראשונה לפסה"נ, מציין שהיו משתמשים במיץ מהגבעולים ומהעלים כחומר מרפא נגד עצירת שתן ומחלות אחרות. השימוש הורחב בימי הביניים: טחינת עלי הצמח וגבעוליו שימשו תרופה נגד סכרת, כיווץ רקמות, עצירת שטפי דם גרימת הפלות וכנגד אבעבועות שחורות (גרנות 2014). גם כיום הצמח בשימוש אצל הערבים. תמיסה של מים מורתחים עם חלקי הצמח משמשת להקלת כאבי שיניים, עצירת דימומים, הרעלות קיבה וכאבי בטן, בעיות בלב, ופציעות- עליהן מורחים משחה שהיא תערובת אבקת הצמח ושמן זית (קריספיל 1985). **בארכובית שבטבטית, ובארכובית הציפורים** נמצאו חומרים פעילים המורידים את לחץ הדם ומרחיבים את העורקים. כן נמצאה חומצה סליצילית, שהיא מרכיב חשוב של האספירין, שיתכן שהתרופה הפעילה קשורה להימצאות חומר זה. בסין נחקרו שבעה מינים קרובים טקסונומית (Hao. Gu. Xiao. 2015), מהם בודדו תרכובות שונות כמו: פנולים, גליקוזידים, פלבנואידים, פנילפרופנואידים, חומצה גאלית, רוטין, חומצה קומרית קוורצטין. מרכיבים שימושיים אחרים שבודדו: אלקלואידים, גליקוזידים, שמנים נדיפים, טאנינים, שרפים, קומרינים וליגנין. בחומרים מודגשת השפעתם על מערכות הלב, כלי הדם והעצבים, הם פעילים כנגד דלקות, מיקרוביאלים, נוגדי טפילים, נוגדי סרטן ונוגדי חמצון.

ספרות

גרנות י 2014. צמחי הנגב ברפואה האיסלמית הקדומה וברפואה העממית הבודאית הוצאת אופיר.

זהרי מ 1978 כל עולם הצמחים מהדורה 3 עם עובד עמ' 361.

פינברון-דותן נ דנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל כנה ירושלים.

קריספיל נ 1985 צמחי מרפא מדריך שדה לצמחי המרפא של א"י הוצאת דפוס המקור.

Hao DC Gu XJ Xiao PG 2015 Phytochemical and biological research of
Polygoneae medicinal resources <https://www.ncbi.nlm.nih.gov> (google
(scholar

Kew Plants of the World Online <https://powo.science.kew.org>

Zohary M 1966 Flora Palaestina The Israel Academy of Sciences and
humanities Jerusalem vol 1: 61

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2023 בת-ארכובית משונשנת. צמח בתי-גידול לחים (ספטמבר 2023).
כתב-עת "כלנית", 9.

[בת-ארכובית משונשנת. צמח בתי-גידול לחים \(ספטמבר 2023\)](#)

=====